

İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinin Özgüvenlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi^(*)

Vedat AKTEPE^(**)

Öz: Bu araştırmanın amacı, ilkokul 4. sınıf çocukların özgüvenlerinin cinsiyet, annenin ve babanın öğrenim durumu, annenin ve babanın mesleği ile ailenin sosyo-ekonomik durumu değişkenleri arasında farklılığın olup olmadığının incelenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesidir. Bu çalışma, betimsel nitelikte bir araştırma olan tarama modeli ile tasarlanmıştır. Araştırmanın çalışma evrenini Ankara ili Sincan ilçesinde öğrenim görmekte olan 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Sincan merkez ilçesine bağlı okullar arasından basit seçkisiz örnekleme yoluyla seçilmiş 318dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 148'i erkek ve 170 tanesi kızdır. Veri toplama aracı olarak ise araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen "Özgüven Anketi" kullanılmıştır. Ankete ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı. 85 olarak hesaplanmıştır. Verilen analiz sürecinde frekans, yüzde, ortalama, t testi ve ANOVA gibi analizler kullanılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinin genel olarak yüksek olduğu görülmektedir. Ölçekte yer alan maddeler göz önüne alındığında öğrencilerin en yüksek düzeyde; "Bir ortamda karar verilirken kendi düşüncelerimin dikkate alınmasına önem veririm (2,87)" ifadesine yer verdikleri görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlkokul, öğrenci, özgüven, değer.

Investigation of Intermes of Some Variables of Self-Confidencesof Primary Fourth Grade Students

Abstract: Through choral education, individuals learn to use their voices both correctly and effectively, as well as acquire certain personal characteristics. The level of applicability of the chorus training is high and it provides the students convenience to participate in the musical atmosphere. In choral studies, children learn how to use the basic elements and functions of music, the formation of sound, the characteristics of their own voice and how to use it correctly, and to breathe properly and regularly. Chorus has various functions as social, individual, cultural and educational. In this study, these functions were examined and the effects of chorus education on children's mental and behavioral development were investigated, the importance of choosing repertoire was discussed and the importance of organizing various organizations in terms of increasing the quality of choir education is emphasized.

Keywords: Primary school, student, self-confidence, values.

Makale Geliş Tarihi: 09.02.2018

Makale Kabul Tarihi: 25.03.2018

^{*}) Bu makale 23-25 Ekim 2015 tarihinde düzenlenen 3rd International Conference on Primary Education konferansında sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

^{**}) Dr.Öğr.Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Temel Eğitim Bölümü, (eposta: vedataktepe@nevsehir.edu.tr)

I. Giriş

Bireyin okul hayatında ve sosyal yaşamında başarılı ve mutlu olmasının temelinde özgüven vardır. Özgüveni yüksek olan bir bireyden, bilişsel, duyuşsal ve sosyal anlamda kendini yetiştirmesi ve sorunlara çözümler bulabilmesi beklenir. Özgüveni düşük olan bireylerin ise, sosyal yaşamlarında ve okul hayatlarında başarılı ve mutlu olmaları mümkün olmadığı gibi birçok sorunla karşılaştıkları ve bu sorunlara çözümler üretemedikleri söylenebilir. Bu sorunların başında, iletişim becerisi eksikliği, kendisiyle ve çevresiyle barışık olamama, silik kişilik özelliği sergileme veya tam tersi saldırgan davranış gösterme, kendisine veya başkasına karşı güvensizlik duyma, endişe ve kaygı hissetme, kararsızlık ve çekingenlik özellikleri gibi birçok olumsuz tutum ve davranışlar gelir. Nitekim araştırmalarda (Humphreys, 2002; Lauster, 2003; Mutluer, 2006; Turan Başoğlu, 2007) özgüven sorunun ailenin ve çevrenin baskısı sonucu veya çeşitli iletişim sorunlarından oluştuğunu; bu sorunlarla yüzleşmek yerine hiç bir şey yokmuş gibi duyguları bastırmanın veya duyarsızlık göstermenin ilerde durumu daha karmaşık hale getirebildiğini; özgüveni olmayan bir insanın diğer insanların özgüvenlerinden de korktuklarını belirtmektedirler. Bu nedenle özgüven oluşturmada ve geliştirmede ailenin, okulun ve çevrenin etkisinden söz edilebilir.

Bireyin kendine saygı duymasında ve özgüven oluşturmada aile birincil derecede önem arz etmektedir. Çünkü edindiğimiz bütün değer, tutum ve davranışların temeli ailede atılmaktadır. Anne ve babanın aile içinde demokratik ve saygılı davranışlar sergilemesi, aile içinde güvenin egemen kılınması, çocuğun özgüvenle yetişmesini sağlar. Ailenin otokratik tutum takınması, sevgi ve saygıdan yoksun davranışlar sergilemesi çocuğun özgüven geliştirmesinin önündeki engeldir. Bu anlamda anne ve babanın güven vermeyen tutum ve davranışlar sergilemesi ve iletişim dilinin kapalı olması gibi olumsuz durumlar da çocuğun özgüvenini zedeleyen etmenlerdir. Yapılan araştırmalarda (Doyle, 1998; Turan Başoğlu, 2007; Umutlu, 2010; Yılmaz Sarkın, 2012) çocuğun ilk sosyalleştiği yerin ve iletişim becerilerinin ilk kazanıldığı yerin aile olması ve özgüveninin ilk oluştuğu ve geliştiği yerin aile olması nedeniyle ailenin yeri ve önemi tartışılmaz. Bu nedenle çocukta güven duygusunun oluşması ve gelişmesi, ailenin eğitim anlayışına, tutumuna ve disiplinine bağlıdır. Özgüveni ve sosyalleştirmeyi sağlayacak ilk ve en önemli kurum ailedir. Çocuklar tarafından bu dönemde öğrenme anne-babaları örnek rol model olarak yapılmaktadır, bu nedenle aileler çocuklarının özgüven duygularını desteklemeli ve özgüven geliştirmelerine yardımcı olmalıdırlar.

Aileyle birlikte arkadaş çevresi ve okul yaşamı da çocuğun özgüvenin oluşumunda önemli etkiye sahiptir. Çocuğun arkadaşlarını seçerken dikkatli olması, paylaşımcı, saygılı ve güven veren kişilerden arkadaş edinmesi, çocuğun özsaygı ve özgüven gibi değerleri kazanmasına yardımcı olabilir. Aynı zamanda özgüvenin oluşmasında ve gelişmesinde okul ortamının hoşgörüsüzlük, saygısızlık ve güvensizlik gibi kötü tutum ve davranışlardan arınmış olması da önemlidir. Nitekim okul paydaşlarının saygı, sevgi, güven ve hoşgörü gibi değerleri içselleştirmiş olması, çocuğun özgüven oluşturmada ve geliştirmesinde önemli bir diğer etkidir. Araştırmalara göre (Özevin Tokinan ve Bilin, 2011; Özbey, 2004), çocuğun okula başlamasıyla birlikte özgüven oluşturmada öğretmen ve arkadaş çevresi gibi kaynaklardan beslenmektedir. Okul ve sınıf ortamında

öğretmenin oluşturduğu ortam, koşullar ve davranış şekilleri öğrencilerin daha yüksek özgüven seviyelerine ulaşmasını sağlayabilir. Bu anlamda çocuğun özgüven oluşturmada ve geliştirmede aileden, okuldan ve arkadaş çevresinden edinilen değerlerin önemini vurgulamak gerekir. Çünkü özgüven değerinin çocuğa kazandırılmasında aile, okul ve arkadaş çevresi önemli etmenlerdir.

Özgüven ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında (Akagündüz, 2006; Eldelekoğlu, 2004; Kasatura, 1998; McKay ve Fanning, 1998; Özbey, 2004; Sayar, 2003) özgüven, bireyin kendisine yönelik iyi, olumlu duygular geliştirmesi sonucu kendini iyi hissetmesi, kendisiyle ve çevresindeki kişilerle barışık olması demektir. Bireyin kendini sevmesi, değerinin farkına varması, kendini tanıması ve kendini olduğu gibi kabul etmesi gerekir. Bunlarla birlikte özgüven, yaşamda karşılaşılabileceği sorunları kendi iç kaynaklarına dayanarak, kendi gücüne, kendi kabiliyeti ve kendi zekâsıyla aşabileceği yolundaki kanaattir. Özgüven, kişiden kişiye farklılık gösteren karmaşık bir süreçtir. Bazı bireylerde iç özgüven (kendini sevmek, tanıma, açık hedefler koyma, pozitif düşünme) daha çok gelişirken, bazılarında dış özgüven (iletişim becerisi, kendini iyi ifade etme, ortaya koyabilme, duygularını kontrol edebilme) daha fazla gelişmiş olabilmektedir. Bu nedenle özgüven, kişinin toplumsal ilişkilerini etkileyen önemli bir kavramdır. Bu anlamda özgüven, bireyin kendini tanıması ve sevmesi neticesinde kendine saygı duymasıdır. Özgüveni yüksek birey, başarılı olma yolunda kendine açık hedefler koyabilir, pozitif düşünebilir ve kendini iyi ifade edebilir.

Bireyin özgüvenin gelişmesi için temel değerler her zaman rehber olmalıdır. Bu anlamda belli amaç ve idealleri doğrultusunda birey yaşamını anlamlı hale getirebilir. Birey eğer belli temel değerler doğrultusunda yaşamını anlamlandıramıyorsa özgüvenleri bu durumdan olumsuz etkilenecektir. Çocuğun aileden ve çevreden görmüş olduğu yaşantılarının sevgi-saygıya dayalı olması ve sosyal yaşama katılmasıyla birlikte kendine olan özgüveni geliştirecektir. Bireyin özgüven oluşturmada ve geliştirmesi bir süreç işidir. Bu nedenle Çağdaş ve Seçer (2002) ve Park and Peterson (2006) bu sürecin sağlıklı geçirilmesinin duyuşsal açıdan çocuğun özgüven ve özsaygı yeterliklerini kazanmasını sağlayacağını ve çocuğun okulda kazanacağı duyuşsal ve sosyal hazır bulunuşlukları açısından da önemli olduğunu ve erdemli çocuklar yetiştirmenin sadece ailenin ve öğretmenlerin değil toplumun da amacı olduğunu belirtmişlerdir. Özgüven değerinin bireyde oluşmasında ve gelişmesinde ailenin, okulun ve arkadaş çevresinin etkisi büyüktür. Bu anlamda bireyin tutum ve davranışlarında belirleyici olan değerler konusu, bireyin özgüven gibi bazı kişisel nitelikleri kazanması için gereklidir. Bu nedenle, aile ve okul yaşamında değerler eğitiminin önemsinmesi ve etkili olarak verilmesi gerekmektedir.

Bireylerin sosyal hayatlarında başarılı olmaları için özgüvene sahip olmaları gerekir. Özgüveni olan bir birey, aile ve okul yaşamındaki ilişkilerinde esnek, açık ve tutarlı davranışlar sergileyebilir. Bu anlamda, bireylerin sorunlar karşısında duyarlı olması, duygu ve düşüncelerini açıklaması, aktif ve etkili olması sorunların çözümüne yardımcı olacak, mutlu bireyler ve güvenli ortamların oluşmasını sağlayacaktır. Bu nedenle özgüvenin küçük yaşlardan itibaren ailede ve okulda bireylere kazandırılması

hususu önem kazanmaktadır. *Değerler ile ilgili yapılan tanımlara bakıldığında* (Aktepe, 2010; Taşdemir, 2009; Turan ve Aktan, 2008) bireyin ve toplumun mutluluğunu temel alan ve toplumun üzerinde hem fikir olduğu ve uzun süreçte oluşan standartlar bütünü; Bir toplumun büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiş, ortak davranış biçimlerini oluşturan, kaynağını eğitim, sosyal, ekonomik, dinsel, ahlaki, psikolojik sistemlerden alan davranış tarzı olarak açıklanır. Bu nedenle duyuşsal eğitim içerisinde yer alan değerler eğitimi konusunun, çocukların doğru karakter oluşturmasında, olumlu tutum ve davranışlar sergilenmesinde önemli bir yere ve etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Günümüzde bireylerin kendilerini daha iyi ifade edebilmeleri, kendilerini bilişsel olduğu kadar duyuşsal açıdan da geliştirebilmeleri ve duygularını zekice kullanabilmeleri kendilerine yaşamlarında büyük kolaylık sağlayacaktır. Nitekim bunu sağlayacak olan ise değerler eğitimidir ve gençlerin değer geliştirmelerine yardımcı olarak, onların iyi bir yaşam kurmalarına hizmet etmektedir(Gömleksiz ve Kan, 2012; Akbaş, 2008).Bu anlamda ailelerin ve dolayısıyla toplumların devamlılıklarının sağlanmasının temelinde değerlerin yeni kuşaklara öğretilmesi konusu önem kazanmıştır. Değerler eğitimi aynı zamanda sosyal, siyasi, bilimsel, kültürel, dini ve ahlaki yönüyle çok boyutluluğundan dolayı disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Bu durum değerler eğitiminin bireyin bilişsel özelliklerinin yanı sıra, özellikle bireyin duyuşsal özelliklerini ilgilendirmektedir. Bireyin bilişsel anlamda öğrendiği bir değeri duyuşsal anlamda içselleştirmesi ve davranışlarında göstermesi gerekir. Bunun için okullar, değer eğitim merkezleri olmak durumundadır. Öğretmenlerden ise, değer eğitiminin etkili bir şekilde çocuklara kazandırılmasında etkin bir rol üstlenmeleri beklenmektedir. Çengelci, Hancı ve Karaduman'a (2013) göre, okulda değerler eğitiminin daha etkili biçimde gerçekleştirilmesi, okul ortamında ele alınan ve sorun yaşanan değerlerin belirlenmesi ve ihmal edildiği düşünülen değerlerin eğitime yönelik süreçlerin düzenlenmesinin önemli olduğunu ifade etmektedir. Aynı şekilde Kaymakcan ve Meydan (2011) okullarda ciddi ve sistemli değerler eğitimi çalışmalarına ihtiyaç duyulduğunu, Arweck ve Eleanor (2003) ise, tüm okullarda çocukların yaşam değerlerini içeren temel değer eğitimleri ile tanışmaları için değer eğitimi programlarının hazırlanması gerektiğini belirtmektedir.

Genel anlamda okul ortamının, değerler eğitimi bakımından öğretmen ve öğrenciler tarafından olumlu bir ortam biçiminde algılanması beklenir. Ancak beklenen bu olumlu anlayış içerisinde var olan durumun betimlenmesi, yaşanan sorunların belirlenmesi ve öneriler getirilmesi açısından okul ortamının değerler eğitime uygunluğunun araştırılması gerekmektedir. Nitekim bireyin temel hak ve özgürlüğünün gözetilmesi, yatay ilişki ve etkileşimin daha yoğun yaşandığı demokratik ortamlarda bireyin özgüven ve özsaygısı gelişmektedir. Bu anlamda çocukları topluma hazırlayan bir eğitim kurumu olarak okullar, değerlerin kazandırılmasında oldukça etkilidir. Okulda çocuk, öğretmenleriyle, arkadaşlarıyla ve diğer yetişkinlerle kurduğu ilişkiler aracılığıyla sosyal davranışları öğrenir (Armağan, 2014; Çengelci, Hancı ve Karaduman, 2013; Çubukçu ve diğerleri, 2012). Öğretmenler, kendine özgüvenli öğrencilerin diğerlerine nazaran daha saygılı olduklarını, pozitif ve işbirlikçi olduklarını, kişisel ve sosyal becerilerde daha iyi olduklarını belirtmektedirler. Derslerin barış ve saygı konulu olması, sınıfta özgüven

ortamı oluşmasına ve öğrencilerin daha özgüvenli olmalarına neden olabilir (Tillman, 2014). Nitekim öğretmen özellikleri, okulun ve dolayısıyla da öğrencinin özelliklerini belirlemektedir. Bu anlamda öğretmen, tutum ve davranışlarına dikkat etmeli değer eğitimcisine uygun tutum ve davranışlar sergilemelidir.

Öğrencilerin okul ve toplum yaşamlarında genel olarak özgüven sorunlarının olduğu görülmektedir. Ailelerin ve öğretmenlerin çocuktaki özgüveni oluşturmak için gerekli hassasiyeti göstermeleri, çocuğu tanımaları ve özgüven geliştirmelerine yardımcı olmaları beklenmektedir. Bu nedenle, çocukların özgüven oluşturmalarında çeşitli değişkenlerin etkili olup olmadığının araştırılması ve sonuçlarının ortaya konması önem arz etmektedir. Nitekim bu çalışmada, ilkokul 4. Sınıf çocukların özgüvenlerinin cinsiyet, annenin ve babanın öğrenim durumu, annenin ve babanın mesleği ile ailenin sosyo-ekonomik durumu değişkenleri arasında farklılığın olup olmadığının incelenmesi ve sonuçlarının değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

II. Yöntem

A. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, betimsel nitelikte bir araştırma olan tarama modeli ile tasarlanmıştır. Genel tarama modeli çok sayıda elemandan oluşan evrende, evren hakkında bir değerlendirmeye varma amacıyla evrenin tamamı ya da evrenden alınacak bir grup, ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleri olarak ifade edilebilir. Tarama ya da betimsel araştırma geçmişte ya da günümüzde var olan bir durumu olduğu gibi betimlemeyi amaçlayan bir araştırma türüdür. Araştırmaya konu olan birey, olay ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez (Karasar, 2005). Betimsel çalışmalar genellikle verilen bir durumu aydınlatmak, belirlenen standartlar doğrultusunda değerlendirmeler yapmak ve olaylar arasındaki ilişkileri ortaya koymak amacıyla yapılır. Bu tür çalışmalarda esas hedef var olan durumu olduğu gibi tanımlamakta ve ortaya koymaktır (Çepni, 2005).

B. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma evrenini Ankara ili Sincan ilçesinde öğrenim görmekte olan 4. sınıf öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklemi ise Sincan merkez ilçesine bağlı okullar arasından basit seçkisiz örnekleme yoluyla seçilmiş 318dördüncü sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Bu öğrencilerin 148'i erkek ve 170 tanesi kızdır.

C. Veri Toplama Araçları

Veri toplama aracı olarak ise araştırmacılar tarafından gerçekleştirilen “Özgüven Anketi” kullanılmıştır. Bu ankete ilişkin maddeler oluşturulurken öğrencilerin 1., 2. ve 3. sınıf Hayat Bilgisi dersi kapsamında özgüven ile ilgili konular ve etkinlikler temel alınarak madde havuzu oluşturulmuş ve 39 maddeden oluşan taslak ortaya çıkmıştır. Bu anket pilot olarak 150 kişiye uygulanmış ve gerekli düzeltmeler yapıldıktan sonra 29 maddeden oluşan veri toplama aracına ulaşılmıştır. Ankete ilişkin Cronbach Alpha güvenirlik katsayısı .85 olarak hesaplanmıştır. Verilerin analizinde ise SPSS 16 programı

kullanılmıştır. Verilen analiz sürecinde frekans, yüzde, ortalama, t testi ve ANOVA gibi analizler kullanılmıştır. Analiz sürecinde anlamlılık düzeyi .05 olarak esas alınmış ve gruplar arasındaki farklılaşmayı incelemede ise Schfee testi kullanılmıştır.

III. Bulgular

Bu araştırmada ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda geliştirilen anket 318 dördüncü sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgular ise aşağıdaki tablolarda belirtilmiştir:

Tablo 1:Öğrencilerin Özgüven Anketlerine İlişkin Betimsel Analiz

İfadeler	Her zaman	Bazen	Hiçbir zaman	Ortalama
1.Duygularımı fark ederek kendimi tanırım ve ifade ederim	%73	%26	%1	2,73
2.Arkadaş edinir ve arkadaşlarımla ilgili duygularımı ona açıklarım	%66	%32	%2	2,63
3. Ailedeki yardımlaşmayı ve görev dağılımını araştırırım	%61	%33	%6	2,55
4.Görevlerimi yaparken kimden nasıl yardım alacağıma karar veririm	%80	%18	%2	2,78
5.Aile içinde kuralların neden gerekli olduğunu açıklarım	%63	%30	%7	2,56
6.Kısa bir özgeçmiş hazırlayarak kendimi tanıtabilirim	%70	%26	%4	2,66
7.Görev aldığım eğitici çalışmaların kişisel gelişimime katkısını açıklarım	%65	%31	%4	2,60
8.Bulduğum eğitici çalışmaların amaçlarını gerçekleştirmek için arkadaşlarımı motive ederim	%67	%30	%3	2,65
9. Tatilimi nasıl geçireceğime ilişkin kişisel planlar yaparım ve bunları ailemle paylaşırım	%75	%19	%6	2,69
10. Ailemle birlikte eğlenmek için planlar yaparım ve ailemle paylaşırım	%76	%20	%4	2,72

İfadeler	Her zaman	Bazen	Hiçbir zaman	Ortalama
11. Kabul edilemeyen davranışları reddederim	%59	%29	%12	2,47
12. Bir ortamda karar verilirken kendi düşüncelerimin dikkate alınmasına önem veririm	%87	%12	%1	2,87
13. Aileyi ilgilendiren konularda karar alınırken görüşümü bildiririm	%77	%21	%2	2,75
14. Ailede üstlenebileceğim görevlerle ilgili yeni fikirler üretirim	%70	%26	%4	2,66
15. Olumlu yanlarımı fark ederim ve onu geliştirmeye çalışırım	%78	%21	%1	2,77
16. Kendime ait yeteneklerimle yapabileceklerimin farkına varırım	%82	%17	%1	2,81
17. Kendimi işe yarar biri olarak düşünürüm ve kendime değer veririm	%82	%16	%2	2,80
18. Çevremdekilere yardım ettiğimde özgüvenimin arttığını hissederim	%79	%19	%2	2,76
19. Başarıya ulaşmada özgüvenin önemli olduğunu farkındayım	%82	%15	%3	2,79
20. Kendime güven duyarım	%80	%18	%2	2,77
21. Kendi kendimi olumlu tavır geliştirmek için motive edebilirim	%66	%29	%5	2,60
22. Amaçlarıma ulaşmak için çaba gösteririm	%85	%14	%1	2,84
23. Kendi kararlarımı kendim veririm	%51	%39	%10	2,41
24. Gerekliğinde bir grup içinde liderlik görevini üstlenebilirim	%61	%30	%9	2,52

25. Haksızlığa uğradığımda cesaretle o olayın üstüne gidebilirim	%69	%28	%3	2,65
26. İstemediğim bir durumla karşılaştığımda “Hayır olmaz” diyebilirim	%72	%24	%4	2,67
27. Başkaları ile birlikte olmaktan hoşnut olurum	%73	%24	%3	2,65
28. Başkalarının bana önem verdiğini hissedirim	%70	%28	%2	2,66
29. Herhangi bir konuda eleştiri alsam da ve başarısız olsam bile kendimi değerli bulurum	%70	%26	%4	2,66

Tablo 1 incelendiğinde, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin genel olarak yüksek düzeyde bir özgüven algısına sahip oldukları ortaya konmuştur. Her bir madde ayrıntılı ele alındığında, öğrencilerin en çok özgüven sahibi olduğu maddeler aşağıda sıralanmıştır:

- Bir ortamda karar verilirken kendi düşüncelerimin dikkate alınmasına önem veririm (2,87).
- Amaçlarıma ulaşmak için çaba gösteririm (2,84).
- Kendime ait yeteneklerimle yapabileceklerimin farkına varırım (2,81).
- Kendimi işe yarar biri olarak düşünürüm ve kendime değer veririm (2,80).
- Başarıya ulaşmada özgüvenin önemli olduğunun farkındayım (2,79).

Yine Tablo 1 incelendiğinde, öğrencilerin diğer maddelere nazaran daha az özgüvene sahip oldukları maddeler aşağıda sıralanmıştır:

- Kendi kararlarımı kendim veririm (2,41).
- Kabul edilemeyen davranışları reddederim (2,47).
- Gerekğinde bir grup içinde liderlik görevini üstlenebilirim (2,52).
- Ailemdeki yardımlaşmayı ve görev dağılımını araştırırım (2,55).
- Aile içinde kuralların neden gerekli olduğunu açıklarım (2,56).

Tablo 2: Öğrencilerin Özgüven Puanlarının Cinsiyete Göre t testi Sonuçları

Cinsiyet	N	X	SS	sd	t	p
Erkek	148	76,43	6,75	316	-3,499	,01
Kız	170	79,06	6,60			

$p < .05^*$

Tablo 2 incelendiğinde, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüven puanları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür $t(316) = -3,499$, $p < .05$. Bir

başka ifadeyle ilkokul 4. Sınıfa devam etmekte olan kız öğrencilerin özgüvenlerinin ($X = 79,06$), erkek öğrencilere ($X = 76,43$) nazaran daha yüksek olduğu ortaya konmuştur.

Tablo 3: Öğrencilerin Özgüven Puanlarının Anne Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Anne Eğitim Durumu	N	X	SS	sd	F	p
İlkokul	30	79,10	6,80	3	2,334	,07
Ortaokul	110	76,53	7,76	314		
Lise	130	78,65	5,75	317		
Üniversite	48	77,83	7,42			

Analiz sonuçları, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüven puanlarının anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir, $F(3,314) = 2,334$, $p > .05$. Ortalama puanlara bakıldığında annesi ilkokul mezunu ($X=79,10$) olan öğrencilerin özgüven puanlarının diğer öğrencilere nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine ortalama puanlar incelendiğinde, annesi ortaokul mezunu ($X = 76,53$) olan öğrencilerin özgüvenlerinin diğer öğrencilere göre daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4: Öğrencilerin Özgüven Puanlarının Baba Eğitim Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Baba Eğitim Durumu	N	X	SS	sd	F	p	Anlamlı Farklılık
İlkokul	48	77,83	6,80	3	3,140	,02	Lise-Ortaokul
Ortaokul	45	75,26	8,52	314			
Lise	123	78,39	5,95	317			
Üniversite	102	77,66	7,37				

$p < .05^*$

Tablo 4'teki veriler incelendiğinde, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüven puanları arasında baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir, $F(3,314) = 3,140$, $p < .05$. Schfee testi verilerine bakıldığında, babası ortaokul mezunu olan öğrenciler ile babası lise mezunu olan öğrencilerin özgüvenleri arasında anlamlı bir farklılaşma tespit edilmiştir. Bir başka ifadeyle, babası lise mezunu ($X = 78,39$) olan

öğrencilerin özgüvenlerinin babası ortaokul mezunu ($X = 75,26$) olan öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür.

Tablo 5: Öğrencilerin Özgüven Puanlarının Baba Meslek Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Baba Meslek Durumu	N	X	SS	sd	F	p
İşçi	142	77,47	6,92	3	2,317	,07
Memur	67	79,74	5,53	314		
Esnaf	32	77,37	7,37	317		
Diğer	77	77,03	7,17			

Analiz sonuçlarına göre, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüven puanlarının baba meslek durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir, $F(3,314) = 2,317$, $p > .05$. Ortalama puanlara bakıldığında babası memur olan ($X=79,74$) öğrencilerin özgüven puanlarının diğer öğrencilere göre anlamlı derecede olmasa bile daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6: Öğrencilerin Özgüven Puanlarının Ailenin Aylık Gelir Durumuna Göre ANOVA Sonuçları

Aylık Gelir	N	X	SS	sd	F	p
0-1000 TL	60	76,73	6,50	4	4,829	.00
1000 – 2000 TL	116	76,56	7,21	313		
2000 – 3000 TL	82	79,73	5,60	317		
3000 – 4000 TL	29	80,89	6,99			

$p < .01$ *

Tablo 6'daki veriler incelendiğinde, ilkokul 4. sınıf öğrencilerinin özgüven puanları arasında ailenin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğunu göstermektedir, $F(4,313) = 4,829$, $p < .01$. Schfee testi sonuçları incelendiğinde, aylık geliri 2000 -3000 TL ve 3000 -4000 TL arasında olan ailelerin çocuklarının özgüvenlerinin diğer çocuklara göre anlamlı oranda yüksek olduğu görülmektedir.

IV. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

Araştırma sonuçlarına göre; İlkokul 4. Sınıf öğrencilerinin özgüvenlerinin genel olarak yüksek olduğu görülmektedir. Ölçekte yer alan maddeler göz önüne alındığında öğrencilerin en yüksek düzeyde; “Bir ortamda karar verilirken kendi düşüncelerimin dikkate alınmasına önem veririm (2,87)”, “Amaçlarıma ulaşmak için çaba gösteririm (2,84)”, “Kendime ait yeteneklerimle yapabileceğimin farkına varırım (2,81) ve “Kendimi işe yarar biri olarak düşünürüm ve kendime değer veririm (2,80) ifadelerine yer verdikleri görülmektedir. Öğrencilerin özgüvenleriyle ilgili en düşük düzeydeki ifadeleri ise “Gerektiğinde bir grup içinde liderlik görevini üstlenebilirim (2,52)”, “Kabul edilemeyen davranışları reddederim (2,47)” ve “Kendi kararlarımı kendim veririm (2,41)” ifadeleridir. Bu bağlamda özgüvenle ilgili araştırma sonuçları incelendiğinde; Oyun, dans ve müzik dersinde yapılan yaratıcı etkinliklerin, öğrencilerin özgüvenleri üzerinde anlamlı farklılıklar oluşturmaktadır (ÖzevinTokinan ve Bilen, 2011: 372). Sekiz, dokuz, on yaş grubu öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, akademik özgüvenin yaşa bağlı olarak değişmediği gözlenmiştir (Guay, Marsh and Boivin, 2003). Rogers’ın yaptığı bir çalışmada, yüksek özgüvenli çocukların çok daha iddialı, bağımsız ve yaratıcı olduğu görülmüştür (Pervin and John, 2001). Yine demokratik anne ve baba tutumunun, çocukların özgüven duygularını geliştirdiği ve koruyucu tutum arttıkça çocukların özgüvenlerinin azaldığı tespit edilmiştir (Günalp, 2007).

Öğrencilerin özgüven puanları arasında cinsiyete göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmüştür. Bu anlamda, ilkokul 4. sınıfa devam etmekte olan kız öğrencilerin özgüvenlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Araştırma sonuçlarına benzer bazı çalışmalarda (Karadeniz ve Özdemir, 2006; Şar ve diğerleri, 2010) kızların özgüveninin erkeklerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Fakat araştırma sonuçlarıyla örtüşmeyen bazı çalışmalarda (Ekinci ve diğerleri, 2014; Germaine, 2001; Sarıçam ve Güven, 2012) erkeklerin özgüveninin kızlara göre daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca cinsiyet açısından kızlar ya da erkeklerin özgüvenleri arasında anlamlı bir farkın olmadığını belirleyen araştırma sonuçları da (Çakır, Kan ve Sünbül, 2006; Elkatmış ve diğerleri, 2013; Karademir, 2015) vardır.

Öğrencilerin özgüven puanları, anne eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma oluşturmamıştır. Ancak, ortalama puanlara bakıldığında annesi ilkokul mezunu olan öğrencilerin özgüven puanlarının anlamlı derecede olmasa bile diğer öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmektedir. Yine ortalama puanlar incelendiğinde, annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin özgüvenlerinin diğer öğrencilere göre daha düşük düzeyde olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın sonucuna benzer şekilde Aladağ (2012), öğrencilerin sorumluluk değerine ilişkin bilişsel düzeyleri arasında anne ve baba eğitim durumu bakımından anlamlı bir fark olmadığını tespit etmiştir. Fakat araştırma sonucuyla benzeşmeyen çalışmalarda vardır. Örneğin Gelbal’ın (2008) yaptığı çalışmada, annelerin eğitim düzeylerinin artmasıyla öğrencinin başarısında artış gözlenmekte olduğunu tespit etmiştir. Erbil, Divan ve Önder (2006) yaptığı çalışmada, öğrencilerin anne ve babasının eğitim düzeyi yükseldikçe, benlik saygı puanlarının da arttığı görülmektedir. Aynı şekilde Kaldırım’ın (2005) çalışmasında öğrencilerin

annelerinin eğitim düzeyi yükseldikçe, demokrasi kavramı içerisinde eşitlik kavramına daha fazla önem verildiği görülmektedir.

Öğrencilerin özgüven puanları arasında, baba eğitim durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğu görülmektedir. Bu farklılaşma, babası lise mezunu olan öğrencilerin özgüvenlerinin babası ortaokul mezunu olan öğrencilere göre daha yüksek düzeyde olduğu yönündedir. Umutlu (2010) tarafından yapılan bir araştırmada zorba davranış eğilimi gösteren öğrencilerin özgüvenlerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Bunda anne ve babanın eğitim seviyesinin ve gelir seviyesinin düşük olması bir etken olarak düşünülmektedir. Bu bağlamda özgüven oluşumunda en önemli faktör ailedir. Bu yüzden bebeklikten itibaren anne babalar çocuklarının kendilerini güvende hissedeceği ortamlar oluşturmaya özen göstermelidir. Bunun için gerek anne ve babanın gerekse öğretmenin eğitim ve bilgi düzeyini yükseltmek amacıyla çalışmalar yapılmalıdır (Mutluer, 2006: 164).

Öğrencilerin özgüven puanlarının baba meslek durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olmadığını göstermektedir. Ortalama puanlara bakıldığında babası memur olan öğrencilerin özgüven puanlarının diğer öğrencilere göre anlamlı derecede olmasa bile daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde Baykara Pehlivan (2008) öğretmen adaylarının mesleğe yönelik tutumlarının oluşmasında babanın mesleğinin etkisinin olmadığını tespit etmiştir. Bu bağlamda babanın mesleğinin öğrencinin özgüven oluşturmada bir etkisi yoktur denilebilir.

Öğrencilerin özgüven puanları arasında ailenin aylık gelir durumuna göre anlamlı bir farklılaşma olduğu belirlenmiştir. Bu farklılaşmanın aylık geliri 2000 -3000 TL ve 3000 -4000 TL arasında olan ailelerin çocuklarının özgüvenlerinin, diğer gelir grubunda yer alan ailelerin çocuklarına göre anlamlı oranda yüksek olduğu tespit edilmiştir. Araştırma sonucuna benzer bir araştırmada (Böyük, Tanık ve Saraçoğlu, 2011) ailenin gelir durumunun bilimsel süreç becerilerini etkilediği görülmüştür. Bu farklılaşmanın ise geliri 2000-3000 TL olan aileler lehine olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen sonuç ilginç olarak değerlendirilebilir. Çünkü gelir düzeyi arttıkça özgüvenin de artması beklenmektedir. Bu durum öğrencilerin özgüven oluşturmada birçok farklı etkenin olduğunu göstermektedir. Örneğin, Aladağ'ın (2012) yaptığı araştırmada öğrencilerin sorumluluk değeri Bilişsel Düzey Ölçeği ön test puanları ile ailenin gelir durumu değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Kahyaoğlu (2010) ise, ailelerin gelir düzeyi arttıkça ergenlerin özsayıgı düzeylerinin arttığını belirlemiştir. Farklı araştırma sonuçlarından da anlaşılacağı üzere bireyin özgüven düzeyi diğer etmenlerle birlikte ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda bireyin özgüven düzeyini inanç, sevgi, sabır gibi manevi değerlerde olumlu yönde etkileyebilmektedir (Mutluer, 2006).

Araştırmanın sonucunda şu önerilerde bulunulabilir:

- Öğrencilerin kendi kararlarını kendilerinin verebilmesi hakkında programda yer verilen kazanımlara ve eğitim etkinliklerine daha fazla yer verilebilir.
- Öğrencilerin grup içi çalışmalarında liderlik üstlenebilmeleri ve grup çalışmalarına etkin olarak katılabilmeleri için daha fazla etkinlik çalışmalarının yapılması önerilir.

- Erkek öğrencilerin özgüvenlerinin kızlara göre düşük çıkmasının nedenleri araştırılabilir. Okul içinde erkek öğrencilerin özgüvenlerini arttıracak birtakım çalışmalar yapılabilir.

Kaynaklar

- Akbaş, O. (2008). “Sosyal Bilgilerde Değerler ve Öğretimi”, *Özel Öğretim Yöntemleriyle Sosyal Bilgiler Öğretimi*(Ed. Bayram Tay ve Adem Öcal), Ankara: Pegem Akademi.
- Akagündüz, N. (2006). “İnsan Yaşamında Özgüven Kavramı”. *İstanbul: Ümraniye Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürlüğü Yayınları*.
- Aktepe, V. (2010). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi.(Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Aladağ, S. (2012). “İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Bilişsel Düzeyde Kazanmalarına Etkisi”. *TSA*, 16(1), 123-146.
- Armağan, A. (2014). “Yalnızlık ve Kişilerarası İletişim İlişkisi: Öğrenciler Üzerinde Bir Araştırma”. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(30), 27-43.
- Arweck, E. & Eleanor, N. (2003). “Values Education: The Development and Classroom use of an Educational Programme”. *British Educational Research Journal*, 30(2), 245-260.
- Baykara Pehlivan, K. (2008). “Sınıf Öğretmeni Adaylarının Sosyo-Kültürel Özellikleri ve Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Tutumları Üzerine Bir Çalışma”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 151-168.
- Böyük, U., Tanık, N. ve Saraçoğlu, S. (2011). “İlköğretim İkinci Kademe Öğrencilerinin Bilimsel Süreç Beceri Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”. *TUBAV Bilim Dergisi*, 4(1),20-30
- Çağdaş, A. ve Seçer, Z. (2002). *Çocuk ve Ergende Sosyal ve Ahlâk Gelişimi*(Ed: Ramazan Arı) Ankara: Nobel Yayınevi.
- Çakır, Ö.; Kan, A.; Sünbül, Ö., (2006). “Öğretmenlik Meslek Bilgisi ve Tezsiz Yüksek Lisans Programlarının Tutum ve Özyeterlik Açısından Değerlendirilmesi”. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (1), 36-47.
- Çengelci, T., Hancı, B. ve Karaduman, H. (2013). “Okul Ortamında Değerler Eğitimi Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 33-56.

- Çubukçu, Z., Eker Özenbaş, D., Çetintaş, N., Satı, D., Yazlık Şeker, Ü. (2012). “Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Gözünde Öğretmenin Sahip Olması Gereken Değerler”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 2(1), 25-37.
- Doyle, C. (1998). “Emotional Abuse of Children: Issues Forint Ervention”. *Child Abuse Review*, 6(5), 330-342.
- Ekinci, N.E., Özdilek, Ç., Deryahanoğlu, G. ve Üstün, Ü.D. (2014). “Spor Yapan Lise Öğrencilerinin Öz Güven Düzeylerinin İncelenmesi”. *Sportif Bakış: Spor ve Eğitim Bilimleri Dergisi*, 1(1), 36-42.
- Elkatmış, M.; Demirbaş, M.; Ertuğrul, N., (2013). “Eğitim Fakültesi Öğrencileri İle Formasyon Eğitimi Alan Fen Edebiyat Fakültesi Öğrencilerinin Öğretmenlik Mesleğine Yönelik Öz Yeterlik İnançları”. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 3(3): 41-50.
- Eldeleklioğlu, J. (2004). “Çocuklarda Özgüven Gelişimi”. *G.Ü. Gazi eğitim Fakültesi Dergisi*, 2 (24), 111-121.
- Erbil, N., Divan, Z. ve Önder, P. (2006). “Ergenlerin Benlik Saygısına Ailelerinin Tutum ve Davranışlarının Etkisi”. *Aile ve Toplum Eğitim Kültür ve Araştırma Dergisi*, 3(10), 7-15.
- Gelbal, S. (2008). “Sekizinci Sınıf Öğrencilerinin Sosyoekonomik Özelliklerinin Türkçe Başarısı Üzerinde Etkisi”. *Eğitim ve Bilim (Education and Science)*, 33 (150), 1-13.
- Germaine, R. W. (2001). “*Values Education Influence on Elementary Students' self-esteem*”. Unpublished Doctoral Dissertation. USA: University of San Diego.
- Gömlüksiz, M.N. ve Kan, A.Ü. (2012).“Eğitimde Duyuşsal Boyut ve Duyuşsal Öğrenme”. *Turkish Studies*, 7(1), 1159-1177.
- Guay, F. Marsh, H. W., and Boivin, M. (2003). “Academic Self-Conceptand Academic Achievement: Developmental Perspectives on Their Causal Ordering”. *Journal of EducationalPsychology*, 95(1), 124-136.
- Günalp, A. (2007). *Farklı Anne Baba Tutumlarının Okul Öncesi Eğitim Çağındaki Çocukların Özgüven Duygusunun Gelişimine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Humphreys, T. (2002). *Çocuk Eğitiminin Anahtarı: Özgüven*. (Çev.: Tanju Anapa). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Kahyaoğlu, S. (2010). *Relative Effects of Perceived Social Support from Family and Perceived Social Support from Friends on Adolescents' self Esteem*. (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaldırım, E. (2005). “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları”. *GÜ, Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(3), 143-162.

- Karademir, N. (2015). "Fen Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü Öğrencilerinin Özgüven Algıları". *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(1), 53-77.
- Kasatura, İ.(1998). *Özgüven ve Kişilik*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Karadeniz, C., Özdemir, N., (2006). "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Coğrafya Alanına İlişkin Öz Yeterlik İnançları: Ondokuz Mayıs Üniversitesi Örneği". *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Dergisi*, 22, 23-30.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2011). "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Programları ve Öğretmenlerine Göre Değerler Eğitimi". *Değerler Eğitimi Dergisi*, 9(21), 29-55.
- Lauster, P. (2003). *Özgüven Öğrenilir*. (Çev.: Lütfi Yarbas). İzmir: İlya Yayınları.
- Mckay M. Ve Fanning P. (1998). *Özgüven Yaratılması ve Korunması*. (Çev.: Anita Tatlıer). İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Mutluer, S. (2006). *Özgüven Oluşmasında Manevi Değerlerin Rolü*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özbey, Ç. (2004). *Çocuk Sorunlarına Yapıcı Çözümler*. İstanbul: İnkılâp Kitabevi.
- Özevin Tokinan B. ve Bilen, S. (2011). "Yaratıcı Dans Etkinliklerinin Motivasyon, Özgüven, Özyeterlik ve Dans Performansı Üzerindeki Etkileri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 40, 363-374.
- Park, N. and Peterson, C. (2006). "Character Strengths and Happiness Among Young Children: Content Analysis of Parental Descriptions". *Journal of Happiness Studies*, 7, 323-341.
- Pervin, L.A and John, O.P. (2001). "Personality", *Theory and Research*, (Eighth Edition), John Wiley&Sons, Inc, USA.
- Sarıçam, H. ve Güven, M. (2012). "Özgüven ve Dini Tutum". *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(7), 573-586.
- Sayar, K. (2003). "Söz Ola Gençlik Kültür". *Sanat ve Edebiyat Dergisi*, 4,8- 13.
- Şar, A.H.; Avcu, R.; Işıklar, I., (2010). "Analyzing Undergraduate Students' Self Confidence Levels in Terms of Some Variables". *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 5, 1205-1209.
- Taşdemir, M. (2009). "Eğitimde Örtük Program ve Değerler" [Bildiri]. *1. Ulusal İyilik Sempozyumu Bildiri Kitabı, 20-21 Haziran 2009*, (ss.25-30), Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Tillman, D. (2014). *8-14 Yaş Grubu Öğrencileri İçin Yaşayan Değerler Eğitimi Etkinlikleri*, (Çeviri editörü: Vedat Aktepe), Eğitim Yayınevi, Konya.
- Turan Başoğlu, S. (2007). *Sınav Kaygısı İle Özgüven Arasındaki İlişkinin Erinlik Döneminde İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Turan, S. ve Aktan, D. (2008). "Okul Hayatında Var Olan ve Olması Düşünülen Sosyal Değerler". *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(2), 227-259.
- Umutlu, Ç. (2010). *Çocuk Dostu Okul Projesi Kapsamında Olan ve Olmayan İlköğretim Okulu Öğrencilerinin Özgüvenleri ile Zorbalık Eğilimlerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz Sarkın, S. (2012). *Çocuğa Yönelik Aile İçi Şiddetin İlköğretim 6. 7.ve 8. sınıf Düzeyindeki Öğrencilerin İletişim Becerileri ve Özgüven Düzeylerine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.